

Brännkyrka kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Brännkyrka kyrka

Brännkyrka församling, Brännkyrka kontrakt, Stockholms stift, Örby slott 1:4,
Götalandsvägen 193, Örby Slott, Brännkyrka socken, Stockholms kommun och län, Södermanland

Brännkyrka kyrkas äldsta del byggdes troligen under slutet av 1100-talet, tornet byggdes före 1200-talets mitt. Förlängningen av långhuset under 1800-talets början ritades av slottsbyggmästaren J H Edberg. 1975 byggdes kyrkan till och renoverades efter ritningar av arkitekten Sven Ivar Lind (1902–80). Lind har i Stockholm ritat Stadsarkivet på Kungsklippan, Mariebergs kollektivhus och det Mosaiska begravningskapellet på Skogskyrkogården.

Kyrkan är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Under tidig medeltid hette både kyrkan och dess socken Vantör. Namnet Brännkyrka finns nämnt i arkivmaterial första gången 1425. Kyrkan bytte namn efter en av de fyra bränder den drabbats av. Före 1440 var Brännkyrka eget pastorat och därefter annex under Huddinge. År 1913, inkorporerades socknen med Stockholms stad och Brännkyrka blev en självständig församling. Enskede, Farsta, Hägersten, Skarpnäck och Vantör kom senare att avsöndras från den gamla socknen. Församlingen fick sin nuvarande storlek 1957.

Kyrkan har under århundradena genomgått flera stora förändringar. Murarna i den västra delen av långhuset hör till den ursprungliga 1100-tals kyrkan. Den hade ett nästan kvadratisk långhus med ett smalare kor i öster. Tornet bygg-

des före 1200-talets mitt. År 1723 förstördes kyrkans inredning i en brand. Den östra delen av långhuset tillkom 1802–03. Koret var då lika brett som långhuset. År 1851 byggdes en ny sakristia intill kyrkans östra gavel, koret arrangerades om och orgelläktaren i väster byggdes. Tornet fick sitt nuvarande utseende år 1890. År 1912 öppnades tornets nedre del mot långhuset genom en arkadbåge och läktaren byggdes om.

År 1972 fastställdes arkitekten Sven Ivar Linds om- och tillbyggnadsförslag, vilket bl a innebar rivning av sakristian där ett nytt kor uppfördes. Mot kyrkans norra vägg byggdes en handikappentré, skrudkammare och sakristia. Under marknivån inreddes en våning med bl a brudkammare, sammanträdesrum och ekonomitrymmen. Hela kyrkan putsades i samband med att tillbyggnaderna stod klara 1975. Omfattande förändringar gjordes även i kyrkorummet. År 2004 utfördes ytterligare ändringar i interiören.

BESKRIVNING

Omgivningen

Kyrkan ligger i stadsdelen Örby Slott söder om Stockholms innerstad. Stadsdelen präglas av villabebyggelse från 1900-talet och har fått sitt namn av den säteribyggnad från 1670-talet som finns i området. Söder om kyrkan breder ett öppet fält ut sig, den s k Sjöängen, där tidigare Brännkyrkasjön låg. Bortom fältet ligger Stock-

holmsmässans mässhallar och väster och söder om fältet är trafikleder dragna. Den landsbygd kyrkan byggdes i har med tiden förändrats till en förstad till Stockholm.

Kyrkomiljön

Kyrkogården utgör tillsammans med Sjöängen i söder ett grönområde kring kyrkan. Kyrkogården är utvidgad i olika etapper, i norr avgränsad av en låg mur från 1930. En trädkrans och låga häckar omger i övrigt kyrkogården. Enstaka stora lövträd finns också bland gravarna, bl a almar skänkta av ”Årstafrun”, Märta Helena Reenstierna som är begravd på kyrkogården.

Flera gravkapell är uppförda på kyrkogården. Strax nordväst om kyrkan ligger det Lagerbielkeska gravkoret från 1849 med **spritputsade** murar och pyramidtak. I söder ligger Odelbergs gravkor från 1879 i **nygotisk** stil i tegel och lister av cement. Öster härom byggdes 1888 ett gravkor för kyrkvärden och godsägaren L E Andersson, en putsad byggnad med rundbågig port. På kyrkogårdens norra sida ligger ett kapell, byggt 1930 efter ritningar av arkitekt Sven Häggbom. Nordost om kyrkan ligger församlingshemmet, en vitputsad byggnad med skiffertak, som stod klar 1959. Den är ritad av arkitekterna Mårten Larsson och Anders William-Olsson.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan, som är en **hallkyrka**, ligger orienterad i öst-västlig riktning. De medeltida delarna har en stomme av gråstensmurar med inslag av tegel. Den östra delen av **långhuset** uppfördes av tegel. **Koret** i öster är rakt avslutat och betydligt högre än långhuset. Kyrkans huvudingång ligger i tornet i väster. Handikappentré, sakristia

och skrudkammare är tillbyggda i norr i olika byggnadsdelar.

Exteriör

Hela kyrkan är slätputsad men inte avfärgad, förutom sockeln som är gråmålad. Alla byggnadsdelar har koppertak. Tornet, även det med huv och spira i koppar, är i bottenvåningen lika brett som **långhuset** men smalnar av högre upp. **Långhusets** takfall fortsätter i väster ut över tornets bredare delar. Detta byggnadsätt är mycket ovanligt i denna del av landet, men förekommer ofta i Östergötland. Kyrkporten och övriga dörrar är kopparklädda och **långhusets** fönster har rundbågade, spröjsade gjutjärnsbågar.

Interiör

Längst i väster ligger ett vindfång med en furutrappa upp till orgelläktaren. **Vapenhuset** nås genom gråmålade, delvis glasade pardörrar. Golvet av ljus gotländsk kalksten är av samma slag som i **långhus** och **kor**. Till källarvåningen leder en glasad dörr i norr. I mycket djupa, svagt välvda fönsternischer, som visar de medeltida väggarnas tjocklek, sitter ospröjsade innerbågar.

Exteriör från nordost.

Takarmaturerna av furu och frostat glas har en kubisk form och ser likadana ut som i vindfång-
et. På var sida om öppningen till långhuset står en panelad och gråmålad informationsdisk och ett förvaringsskåp.

I långhuset är väggarna putsade och vitmålade. Den östra delen av kyrkorummet är något bredare än den västra, eftersom den på 1800-talet tillbyggda delen har tunnare murar än den västra. I nordväst finns en nisch och på norra och södra väggen finns fragment bevarade av medeltida måleri i form av konsekrationskors. Taket i den västra delen är ett putsat och vitmålat tunnvalv medan den östra delen har ett brutet, vitmålat paneltak. Fönsterbågarna i söder och norr har innerbågar likt de i vapenhuset. Fönsternischerna är något smalare än ytterbågens öppning.

Kyrkbänkarna är omålade i furu. De tre främre raderna består av tre kortare bänkar på varje rad. I taket hänger åtta stycken ljuskronor av mässing. I den östra delen finns ljusarmar på väggarna i mässing. I söder hänger två votivskepp. Jean Eric Rehn (1717–93) har ritat ett av

Kyrkorummet mot koret.

de två epitaferna i kyrkan. I norr närmast koret står ett piano.

Tre trappsteg i kalksten leder upp till koret som är något smalare än långhuset och relativt djupt. Det skiljer sig också från kyrkorummet genom sina slammade, omålade väggar där tegelstrukturen kan skönjas och genom sin betydligt högre takhöjd. Taket är putsat, vitmålat och brutet likt det i östra delen av långhuset. Fönstren med ospröjsade bågar sitter i norr och söder med en oregelbunden och hög placering. Vid det lägst placerade fönstret finns en piscina skulpterad av Sven Lundqvist i samma typ av kalksten som kyrkans golv. Samma material återfinns i altare och dopfunt, vilka har strama geometriska former. Predikstolen intill norra korväggen är gjord av mönsterlagd furufanér. Altartavlan är målad 1978–79 av konstnären Einar Forseth (1892–1988) i starka färger med en ram av omålade furu. Intill predikstolen i norr leder en dörröppning till sakristian. Dörren är från 1851 och satt i det tidigare korets östra vägg.

Koret med predikstol till vänster, dopfunt och piscina till höger. Altartavla © EINAR FORSETH/BUS 2008

Orgelläktaren har en svängd, gråmålad barriär av trä med förgyllda lister. Väggarna är putsade och vitmålade. Muröppningen mot långhuset är rundbågig. I väster sitter ett runt fönster med blyinfattat, tonat glas i träbågar. Orgeln från 1978 har en omålad furufasad med ett orgelverk med 20 stämmor tillverkat av Walter Thür i Torshälla.

Sakristian har golv av breda plankor. Väggarna är putsade och vitmålade förutom den mot **koret** som är omålad. En äldre dörr leder till handikappentrén. Mot **korväggen** står ett blålaserat altare. Skåpinredningen är klädd med gråmålad träpanel och en arbetsbänk är av kalksten. Takarmaturen är av samma slag som i vapenhus och vindfång. Norr om **sakristian** ligger en skrudkammare för textilförvaring.

Övriga inventarier

Bland kyrksilvret i Brännkyrka kyrka finns en **sockenbudskalk** från 1775 och en uppsättning

Koret med altare, **piscina** och dopfunn.

nattvardskärl från 1840, tillverkad av Anders Petter Lundqvist. De äldsta bevarade **mässharkarna** är gjorda vid 1800-talets början. Två snidade och förgyllda nummertavlor är från 1700-talet. I källarvåningen står ett dopställ i form av en sittande **putto**, från 1700-talets början. I kyrktornet hänger två klockor gjutna av firman Joh. A. Beckman & Co Stockholm. Den ena klockan är från 1904. Den andra gjordes 1910 och är en omgjutning av en klocka gjord kring 1500-talets början.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Brännkyrka kyrkas medeltida delar har genom åtskilliga om- och tillbyggnader blivit allt mindre framträdande. Tornets konstruktion med en smalare övre del och en nedre bredare och taktäckt del är mycket speciell i denna del av landet. Exteriörens olika delar från skilda epoker med olika volymer hålls samman av fasadernas genomgående omålade puts och takens kopparplåt.

Krucifix på altaret. © SIGURD PERSSON/BUS 2008

Kyrkorummet mot orgelläktaren.

Även invändigt präglas kyrkorummet av de många förändringar som genomförts, både rumsliga och sådana som gäller inventarier. **Koret** skiljer sig från **långhuset** i proportioner, färgsättning och ljusförling och **långhusets** östra och västra delar har två olika formspråk. Det genomgående ljusa kalkstensgolvet och furubänkarna, vars material återkommer i predikstolen, har en viss sammanhållande effekt i rummet.

Typiskt för kyrkorummet är de obehandlade och ljusa trä- och stenmaterialen, vilka får altartavlans klara färger att framträda än starkare. Trots att det mesta av kyrkans stomme härrör från kyrkans äldre byggnadsskeden och många äldre inventarier finns kvar, såsom takkronor, **epitafier**, **votivskepp** och nummertavlor har för-

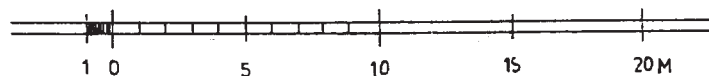
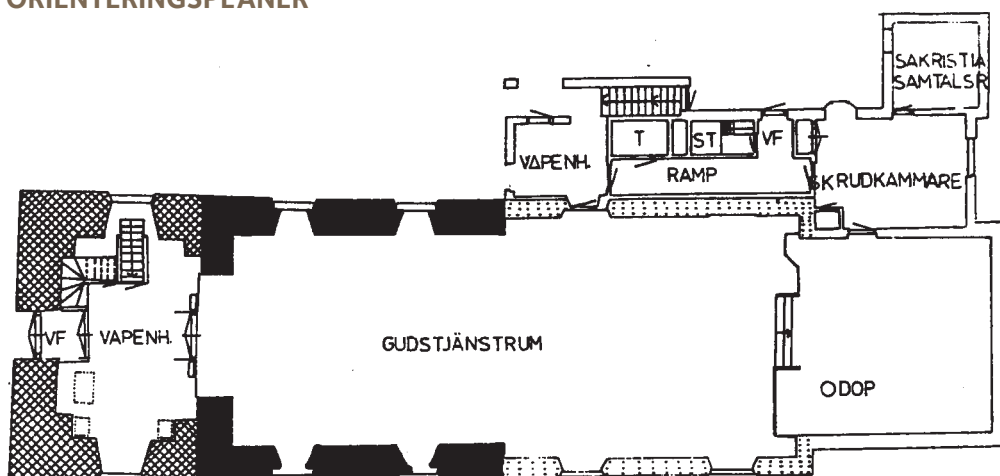
Sakristia.

ändringarna under 1900-talets senare del kommit att dominera kyrkans uttryck, utan närmare samspel med de äldre delarna.

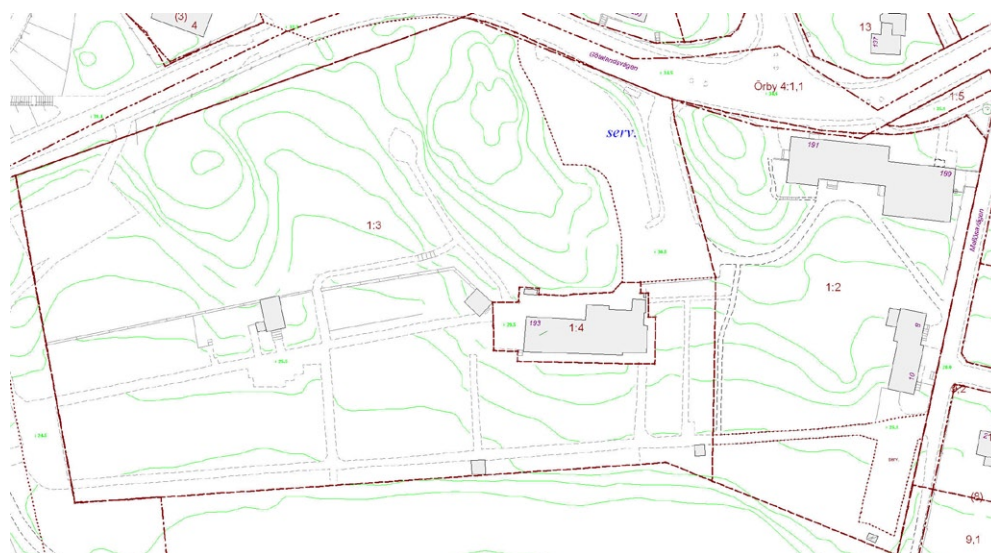
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- det medeltida murverket är i sig ett oersättligt dokument om byggnadens historia och sin tids byggnadsskick
- tornets konstruktion som är mycket speciell för denna del av landet
- korets genomförda arkitektoniska gestaltning med rumsvolym, materialval, ljusförling och inredning i form av altare, predikstol och dopfont.

ORIENTERINGSPLANER

Brännkyrka kyrka. Ur Bennet, R, Brännkyrka kyrka, Sörmländska kyrkor 40, Sörmlands museum, Nyköping 1981

Brännkyrka kyrka. Utsnitt ur Stockholms stadsbyggnadskontors baskarta 2007.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
Sent 1100-tal	Tornlös gråstenskyrka med smalare kor byggs.	Lindqvist m fl 1964
Före 1200-talets mitt	Tornet byggs.	dito
1300-tal	En sakristia byggs norr om koret.	dito
1400-tal	Korets absid rivs, kor och långhus välvs med ribbvalv, tornets botten- våning förenas med kyrkorummet. Ett vapenhus byggs i söder.	dito
1713	En klockstapel byggs.	dito
1723	Efter en brand får kyrkan nya inventarier, tornet en barockhuv och exteriör och interiör putsas.	dito
1802–03	Kor, sakristia och vapenhus rivs, kyrkan förlängs åt öster, kyrkorummet täcks med trätunnvalv efter rivning av de medeltida valven. Sakristia och bårhus ryms i korets östra del bakom avbalkning med läktare ovanpå. Ritningar och ledning av slottsbyggmästare Herman Edberg.	dito
1819	Klockstapeln rivs.	dito
1835	Orgel placeras på östra läktaren.	dito
1851	En sakristia byggs vid östra gaveln. Avbalkningen i koret rivs, altarupp- satsen flyttas öster ut. Ny orgelläktare i väster. Arkitekt C G Blom Carlsson.	dito
1890	Tornhuvu ändras, valvets västra del och läktaren höjs, fönster och väst- portal vidgas, nytt golv och nya bänkar sätts in. Arkitekt C Fredrik Ekholm.	dito
1912	Tornets nedre del öppnas mot långhuset genom en båge och läktaren förändras. Arkitekt Georg Nilsson.	dito
1974–75	Sakristian i öster rivs och ett nytt kor byggs. I norr uppförs vapenhus, skrudkammare och sakristia. Källarvåning inreds under tillbyggnaderna. Kyrkorummet får kalkstensgolv, nya bänkar, predikstol, altare och dopfont. Östra långhuset får nytt omålat furutak. Fönsteröppningarna förminskas interiört, nya innerbågar. Alla kyrkans fasader slätputsas. Arkitekt Sven Ivar Lind.	ATA
2004	Trappan till koret breddas, furutaket vitmålas, bänkarna i de tre främre raderna delas upp i mindre sektioner, altaret flyttas fram och dess sockel tas bort, 1970-talets innerbågar byts ut.	SSM

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

SSM Stockholms stadsmuseums arkiv: Brännkyrka kyrka, Rapport-PM, dokumentationsnotiser från 1975-års ombyggnad, Stockholms stadsmuseum 2005

Andersson, H O A och Bedoire, F, *Stockholms byggnader*, Stockholm, 1988

Bennet, R, *Brännkyrka kyrka, Sörmländska kyrkor 40*, Sörmlands museum, Nyköping 1981

Nilsson, C och Westerberg, O, *Kyrkguiden*, Stockholm 1995

Lindqvist, G och Tuulse, A, *Brännkyrka kyrka, Sveriges kyrkor, Stockholms kyrkor*, Band VIII, häfte 102, Stockholm 1964

Söderström, G, m fl, *Stockholm utanför tullarna. Nittiosju stadsdelar i ytterstaden*, Stockholm 2003